

Lucrarea este interesantă nu numai prin construcția de ansamblu, armonios articulată, dar și prin elemente de detaliu. Această mulțime de idei, de sinteze ale cercetărilor anterioare de date, experiențe și concluzii nu pot fi surprinse în schița de față, dar cititorul le poate reține din perspective foarte diferite.

Prin acest nou volum — INCERTITUDINE — Cătălin Zamfir realizează o carte de teorie socială. Pentru demonstrarea ideii sale de bază s-a folosit de un mare volum de bibliografie, de cercetările de sociologie și psihologie. E deja o CERTITUDINE, o carte interesantă și autorul unei lucrări care știe să citească, să se întrebe, să cerceteze și să scrie.

Dr. Ion Zoră

Renașterea unei democrații: Alegerile din România de la 20 mai 1990

Editori: Petre Dănculescu, IRSOP, Klaus Liepell — INFAS - Bonn, IRSOP 1991

Volumul la care ne referim constituie, fără îndoială, un eveniment publicistic deosebit al anului 1991. El se datorează altă perspectivei de abordare, mai puțin cunoscute la noi — sociologia electorală — cât și semnificației politice a informațiilor analizate.

Editorii lucrării, dr. Petre Dănculescu și profesor Klaus Liepell sînt reprezentanți cei doi instituții de specialitate implicate efectiv în evaluarea alegerilor postdictatoriale din România: Institutul român pentru sondarea opiniei publice (IRSOP, București) și Institut für Angewandte Sozialwissenschaft (INFAS, Bonn). Elaboratorii studiilor incluse în volum sînt membri ai IRSOP, specialiști cu o bogată experiență în domeniul cercetării sociologice precum P. Dănculescu, I. Bejan, Melania Borțun, M. Dumitru, C. Enescu, C. Hiescu, A. Mușatescu, G. Ohanisian și Cristina Roman.

Din punct de vedere teoretic, ideea de la care se pleacă, așa cum arată P. Dănculescu în capitolul referitor la alegerile postdictatoriale în perspectivă teoretică internațională, este aceea a introducerii unei noi direcții de cercetare prin care să se examineze particularitățile alegerilor postdictatoriale. În acest context alegerile postdictatoriale sînt identificate cu primele alegeri survenite după o perioadă de suprimare de facto a alegerilor democratice. Amploarea totalitarismului, durata perioadei dictatoriale și schimbările în structura socială care au avut loc sînt principalii factori care influențează comportamentul electoral al populației. Sînt evidențiate astfel caracteristicile care deosebesc aceste alegeri de alegerile normale din statele cu tradiție democratică precum și faptul că asemenea alegeri seamănă foarte mult între ele, indiferent de timp și arie geografică.

Principalele caracteristici ale alegerilor postdictatoriale sînt legate de structura sistemelor politice, atmosfera politico-socială preelectorală, temele campaniei electorale, cuantumul participării la vot etc. Cîteva elemente ni se pare că merită a fi reținute în acest sens. Dintre acestea amintim, în primul rînd, extrema proliferare a partidelor în perioadele postdictatoriale. Spre exemplu, în țările din Europa răsăriteană, într-o perioadă de numai cîteva luni înainte de alegeri, în Bulgaria au luat naștere 40 de partide, în Cehoslovacia 26, în Germania răsăriteană 35, în România 75, iar în Ungaria 50.

În România, așa cum rezultă din studiul lui Mușatescu, sporirea numărului de partide a fost determinată de mai mulți factori dintre care, falimentul sistemului monopartid, tradiția pluripartidistă a României, diversitatea opțiunilor și intereselor politice sînt de referință. Dar indiferent de numărul partidelor angajate în campania electorală, numai un număr limitat de partide (între 4 și 8) au intrat realmente în competiție în aproape toate țările postdictatoriale (în Portugalia 5 partide, în Spania și Ungaria 8, în Italia 3, Germania 7, RDG, Bulgaria și România cele 4). De altfel, timpul scurt între momentul răsturnării dictaturii și ținerii alegerilor libere a împiedicat, probabil, procesul de polarizare a partidelor, îndeosebi în țările est-europene.

În al doilea rînd un fenomen caracteristic perioadei postdictatoriale este contradicția dintre proliferarea partidelor și rezistența populației față de afilierea politică, majoritatea populației manifestînd reticență față de afilierea politică necondițională. Sentimentele dominante care au caracterizat aproape prealutindenii electoratul la alegerile postdictatoriale au fost suspiciunea și teama. Multe temeri apăreau — așa cum rezultă din sondajele preelectorale ale IRSOP prezentate de Ohanisian — în legătură cu faptul că oamenii vor fi apreciați după meritele lor, că se vor respecta mai mult unii pe alții și că în țară va fi calm și liniște. Cu toate acestea populația era, pe ansamblu, optimistă, iar participarea la vot a fost crescută. (Această participare intensă la vot a fost generală în țările est-europene, ajungînd la 93% — în Germania răsăriteană și la 91% în Bulgaria), ceea ce pentru o democrație în curs de constituire reprezintă un fapt pozitiv).

În România interesul politic a fost înalt și continuu. Interesul și orientarea politică au fost modelate, așa după cum apreciază Melania Borșun, alături de caracteristicile dialogului politic preelectoral (mai exact de reducerea acestuia la „lupta între persoane” și „metropolizarea” discuțiilor), precum și de specificul propagandei electorale (cereri ultimative din partea unor formațiuni politice și „apolitice”, acte și acțiuni de intimidare etc.).

Analizele evoluției opțiunilor politice și a informării electoratului în perioada preelectorală prezentate de M. Dumitru și Al. Bejan se dovedesc a fi semnificative pentru sondarea și prognoza opiniei publice în România, contribuind substanțial la dezvoltarea acestui domeniu al sociologiei. De exemplu, analiza de conținut a informării populației prin două cotidiane de notorietate - „România Liberă” și „Adevărul” - arată, printre altele, o familiarizare mai mare a populației cu personalitățile și mai puțin cu partidele sau cu platformele electorale, fapt reflectat de indicii înalți de cunoaștere a principalelor persoane publice. La rândul său, analiza sondajelor preelectorale efectuate de IRSOP a permis relevarea unor tendințe care au prefigurată alături rezultatele generale (ierarhia partidelor) cât și ponderea partidelor în cele două camere. De altfel, rezultatele sondajelor preelectorale IRSOP au fost confirmate, ca tendință, și de sondajele de opinie desfășurate în cadrul Centrului de sociologie urbană și regională, ceea ce sporește gradul lor de validitate. „Iarta” socială și geografică a intențiilor electorale nu se diferențiază semnificativ de cea a rezultatelor oficiale ale alegerilor chiar dacă pe parcurs structura susținătorilor s-a mai modificat. Situația devine și mai clară atunci când sunt examinate opțiunile pentru persoanele publice și mai ales pentru candidații la președinție. S-a constatat o tendință de cristalizare a atitudinilor astfel încât, în final, raportarea la candidați a fost destul de omogenă, în sensul că o anumită cotă de încredere și preferințe pentru un candidat se reproduc, cu abateri nerelevante, în diferite straturi sociale. În plus, în cazul României s-a constatat o corelație mai puternică între simpatia partinice și încrederea în personalitățile care reprezintă partidele simpatizate ceea ce permite concluzia că unii lideri politici, mai bine cunoscuți, au determinat o creștere (sau o scădere) mai mare a proporției populației favorabile partidului lor de peste 10% (în cazul FSN) față de 1,5- 3,5 procente, plusul obținut în favoarea partidelor lor în sistemele democratice cu tradiție.

Dacă la prezentarea sondajelor preelectorale adăugăm analiza comparativă a rezultatelor alegerilor de la 20 mai 1990, pe județe și provincii istorice ca și în funcție de caracteristicile individuale ale votanților (partea a II-a a lucrării) se poate aprecia că imaginea formată constituie o fundamentare și o întemeiere (sau, dacă avem în vedere contribuțiile sociologiei interbelice, o reîntemeiere) a sociologiei electorale în România.

Structurarea rezultatelor alegerilor în funcție de grupuri relativ omogene de județe din punct de vedere al populației urbane, tinere, ponderii populației ocupate în industrie, agricultură-silvicultură, servicii și sporul natural a permis relevarea unor tendințe comportamentale semnificative pentru structura geopolitică a partidelor. Se elaborează astfel baza de date pentru o *ecologie politică* în România care va facilita explicarea comportamentului politic, pe măsură ce datele în dinamică se vor înmulți.

În sfârșit ni se pare binevenită ideea întregirii imaginii despre alegerile din România cu unele documente considerate semnificative din punct de vedere sociologic privind alegerile din decembrie 1937 ca și sinteza platformelor electorale ale partidelor care au obținut peste 1% din voturi.

Pe ansamblu, volumul prezentat va rămâne o lucrare de referință pentru sociologia electorală și sociologia opiniei publice în România chiar dacă anumite întrebări referitoare la relația dintre o afiliere partinică redusă și o participare la vot masivă, sau factorii care au determinat diminuarea numărului de susținători ai unor partide în etapa preelectorală etc. rămân, în continuare, deschise.

Israel Abraham